

รัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔

H.M. King Nangklao (Rama III)
1824 - 1851

“การที่ศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้วจะมีอยู่ก็แต่ข้างพวกฝรั่งให้ระวังให้ดี
อย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา
แต่อย่าให้นับถือเสื่อมใสไปก็เตียว...”

พระราชปณิธาน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติได้ทรงพบเห็นความบกพร่องในระบบเศรษฐกิจการค้าแบบดั้งเดิมของไทยเรา ที่สมควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขโดยอาศัยประสบการณ์ที่เคยทรงงานกำกับราชการกรมพระคลังมาก่อน จึงได้ทรงริเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจของไทยขึ้นใหม่ให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการตลาด และการส่งออกอย่างแท้จริง จึงทรงมีพระราชปณิธานตามเอกสารของเฮนรี เบอร์นี ว่า

“ในวันแรกที่เสด็จขึ้นครองราชย์พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศว่ามีได้ตั้งพระราชหฤทัยจะเป็นพระมหากษัตริย์ฝักใฝ่ในการค้า และจะไม่ทรงกระทำการค้าขายผูกขาดแต่ผู้เดียว จะทรงอนุญาตให้ทุกคนมีสิทธิค้าขายได้โดยเสรี...”

พระราชกรณียกิจใน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้านการปกครอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังคงเป็นไปลักษณะเดิมที่มีมาแต่ครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่มีการปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกลองวิจิตรชัยภริขึ้นในวัง หากราษฎรผู้ใดได้รับความเดือดร้อนจะกราบบังคมทูล ก็ให้ไปตีกลองนั้น ตำรวจเวรที่ยังอยู่ก็จะนำความขึ้นกราบบังคมทูล เพื่อให้มีการชำระความกันไป

ในรัชสมัยของพระองค์นั้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสักและการลงทะเบียนราษฎรเพื่อเป็นกำลังรับใช้ชาติ ได้ตั้งเมืองขึ้นใหม่เพื่อสะดวกแก่การปกครอง

นอกจากนี้แล้วยังได้กำหนดกฎหมายใหม่ เช่น กฎหมายโจรห้าเส้น มีหลักการว่าหากมีคดีอาญาปล้นสะดมเกิดที่ใด ราษฎรผู้เป็นเพื่อนบ้านมีหน้าที่ต้องช่วยกันติดตามจับกุมผู้ร้ายได้ถือเอาเขตรังวัด ๕ เส้น โดยรอบจากบ้านที่เกิดเหตุ คนร้ายที่สามารถจับกุมได้ ก็มิได้มีการลงอาญาโดยทารุณ แต่กลับทรงชี้ให้เห็นบาปบุญคุณโทษ โดยทรงพระกรุณาเรียบเรียงบทพระราชนิพนธ์ไว้และพระราชนิพนธ์นี้ นักอาชญาวิทยารุ่นปัจจุบันอ่านแล้วก็ต้องยกมือขึ้นถวายบังคมเหนือเศียรเกล้า เพราะทรงชี้แจงโทษของการประพฤติทุจริตไว้อย่างละเอียดลอบ และกระจ่างแจ่มยิ่งนัก รัฐบาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ต้องปราบทั้งฝิ่น ปราบทั้งอั้งยี่ (คนจีนที่ค้าฝิ่นและตั้งเป็นสมาคม) หลายครั้งหลายหน ทรงปราบอย่างจริงจัง และมีพระราชประสงค์แน่วแน่ที่จะปราบฝิ่นให้สิ้นไปจากแผ่นดินไทย เพราะไม่ต้องพระประสงค์จะเห็นคนไทยช้ำเกียจ ไม่มีคุณภาพเพราะมีผู้ตีฝิ่นนั่นเอง

ด้วยพระมหากุณาธิคุณที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร พระองค์ทรงส่งเสริมศีลธรรม ได้ทรงออกกฎหมายในเรื่องการพนัน ตามหลักธรรมในพระศาสนา เช่น การเลี้ยงปลากัด และไก่ชน ด้วยทรงเห็นว่าเป็นการพนัน มีแต่โทษสถานเดียว เป็นเหตุให้มีการตีชิงวิ่งราวตามมาไม่ขาด นอกจากนี้ยังได้ตั้งโรงงานตลอดรัชกาล

ด้วยพระราชาธิบายอย่างนี้ บ้านเมืองไทยเมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเริ่มเห็นหนทางมาถึงกับคิดว่าต้องบันทึกว่า

“ด้วยพระราชกุศลเป็นต้นก่อน
จึงถวาท เรื่องรุ่งทั้งกรุงศรี
ประกอบกิจ บ่อบุญ พูนทวี
ไปทั่วที่พระนิเวศน์ทุกเขตคามฯ”

ด้านเศรษฐกิจ

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศมหาอำนาจในยุโรปได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปจากแต่เดิมมาก ชาวตะวันตกได้พัฒนาระบบการเมืองเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรม กิจกรรมอุตสาหกรรมและการพาณิชย์เจริญก้าวหน้ามาก รับทฤษฎีการค้าเสรีของ อัดัม สมิธ (Adam Smith) ซึ่งส่งเสริมระบบการแข่งขันโดยเสรี ยกเลิกระบบผูกขาด การปฏิวัติอุตสาหกรรมยังผลให้วิทยาการความรู้ด้านเทคโนโลยีก้าวหน้าเหนือกว่าชาวตะวันออก ทั้งในด้านการคมนาคม และอาวุธยุทโธปกรณ์ มีพลังอำนาจในการบังคับให้ประเทศต่าง ๆ ที่ด้อยกำลังกว่า คบค้าสมาคมกับตนตามเงื่อนไขที่ตนต้องการ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้ชื่อว่า “กษัตริย์นักการค้า” ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านการค้ามาก มีความเจริญรุ่งเรือง ริเริ่มความสัมพันธ์กับประเทศทางตะวันตก แต่ในระบอบนั้นประเทศไทยยังมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การค้าเป็นระบบผูกขาด โครงสร้างสังคมเป็นระบบศักดินา การปกครองประเทศอยู่ภายใต้กลุ่มชนชั้นผู้ปกครองจำนวนน้อย

ซึ่งยังคงต้องการรักษาสถานภาพเดิมไว้เท่าที่จะทำได้ นับเป็นโชคดีของเมืองไทยที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และกลุ่มชนชั้นนำได้ศึกษาสถานการณ์ระหว่างประเทศ จึงพยายามปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินนโยบายกับประเทศตะวันตกให้เหมาะสมอย่างระมัดระวังรอบคอบ ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในขอบเขตที่จะพึงกระทำได้

พื้นฐานความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศตะวันตกได้เริ่มขึ้นตัวใหม่ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ซึ่งเป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาเปิดประตูการค้ากับไทย สมัยอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ ก็เป็น “ฝรั่งชาติแรก” ที่พยายามเข้ามาติดต่อขอเจริญสัมพันธไมตรีทางการค้ากับไทยในสมัยรัตนโกสินทร์

อุปราชโปรตุเกสที่เมืองมาเก๊าได้แต่งตั้งทูตเชิญอัครราชทูตเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชใน พ.ศ. ๒๓๒๙ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๖๑ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คาร์โลส มานูเอล ดา ซิลเวรา (Carlos Manuel da Silveira) เป็นทูตนำเครื่องบรรณาการมาถวายเพื่อขอเปิดสัมพันธไมตรีกับไทย และขอให้เรือสินค้าของพ่อค้าโปรตุเกสเข้ามาค้าขายในเมืองไทย โดยฝ่ายโปรตุเกสยินยอมให้เรือสินค้าของไทยไปค้าขายยังเมืองมาเก๊าได้โดยสะดวกด้วย

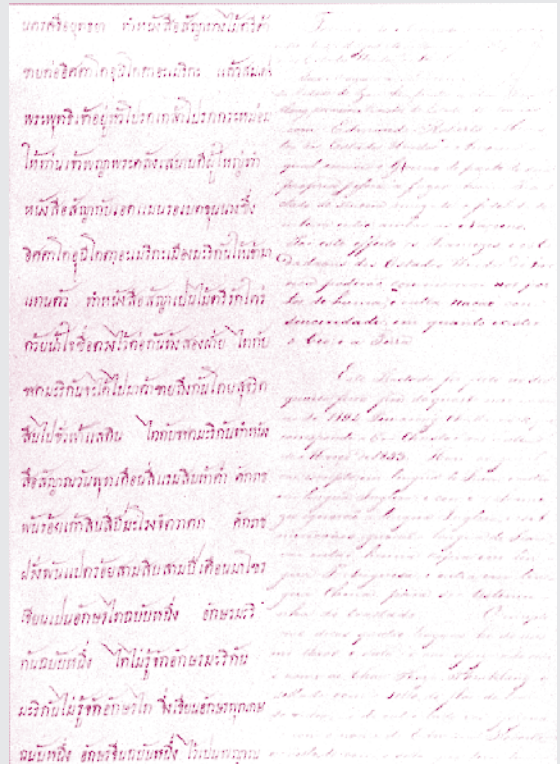
ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ชาติตะวันตกมีอิทธิพลทางการค้ามากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อังกฤษ มิใช่โปรตุเกส อังกฤษเป็นชาติผู้นำในการปฏิวัติอุตสาหกรรมตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ อุตสาหกรรมภายในประเทศเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมทอผ้าที่อังกฤษผลิตได้มาก จนต้องแสวงหาตลาดค้าต่างประเทศเพื่อส่งไปจำหน่าย การค้าของอังกฤษระหว่างอินเดียกับจีนเจริญขึ้นเป็นลำดับ ความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาเมืองท่าในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเพิ่มมากขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๒๙ ฟรานซิส ไลท์ (Francis Light) แห่งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ สามารถเจรจากับเจ้าเมืองไทรบุรีเข้าเกาะหมากหรือปีนัง เป็นเมืองท่าของอังกฤษ และเช่าดินแดนตรงข้ามกับเกาะปีนังที่เรียก

ว่า โปรวินซ์ เวลสลีย์ ในปี พ.ศ. ๒๓๓๔ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๖๒ โทมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Thomas Stamford Reffles) ก็ได้ตกลงเช่าเกาะสิงคโปร์จาก สุลต่านรัฐยะโฮร์ เป็นเมืองท่าปลอดภาษีของอังกฤษ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกแห่งหนึ่ง ต่อจากป็นนี้

การกำสนธิสัญญาฉบับแรกในสมัย รัตนโกสินทร์

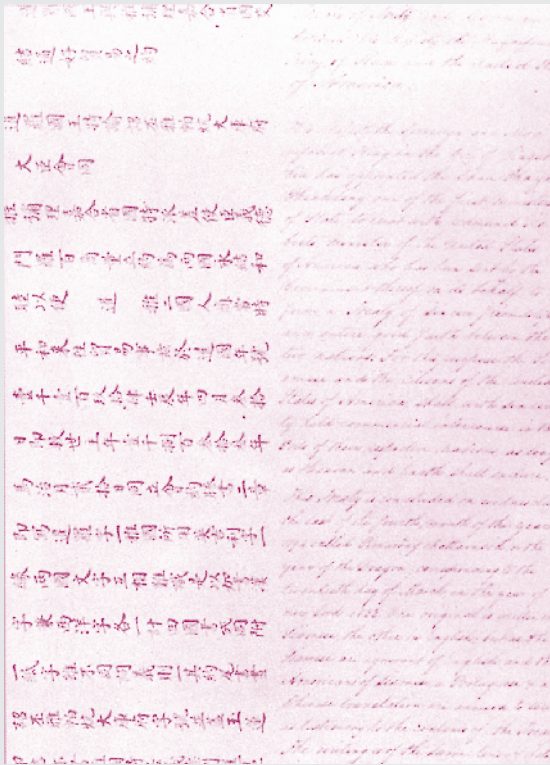
เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ นั้นเป็นช่วงเวลา เดียวกันกับที่พม่าทำสงครามกับอังกฤษครั้งแรก เนื่องมาจากปัญหาขัดแย้งเรื่องพรมแดนทางตะวันตก ที่ติดกับเขตแดนของอังกฤษในอินเดีย พระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงติดตามสถานการณ์ ครั้งนี้โดยตลอดมา ในระยะนี้เอง ลอร์ด แอมเฮิสต์ (Lord Amherst) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำ อินเดียก็แต่งตั้งให้ ร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี่ (Captain Henry Burney) (คนไทยเรียกชื่อว่า “พันตรี บารนี่”) เป็นทูตอังกฤษคนที่สองเข้ามายังกรุงเทพฯ เพื่อเจรจา ขอบทำหนังสือสัญญาค้าขายกับไทย ต่อมาอีก ๒ ปี ผลของสงครามระหว่างพม่ากับอังกฤษที่สิ้นสุดลง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ พม่าเป็นฝ่ายปราชัยต้องยอมรับ สิทธิของอังกฤษ เสียเมืองให้แก่อังกฤษ และเสียค่า ปรับเป็นเงินถึง ๑ ล้านปอนด์ สงครามครั้งนี้เป็น บทเรียนแก่ไทยให้ตระหนักว่าศักยภาพทางทหาร การเมือง เศรษฐกิจของไทยต้องปรับเปลี่ยนเสียใหม่ โดยใช้การเจรจาทางการทูตแทนยุทธวิธีการสู้รบ และ ด้วยเหตุผลนี้เองไทยจึงต้องตกลงทำสนธิสัญญาทาง พระราชไมตรีและพาณิชย์กับอังกฤษ นับเป็นสนธิ สัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ฉบับแรก ที่ไทยทำกับประเทศตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์

สนธิสัญญาฉบับนี้เป็นที่รู้จักกันในนามว่า สนธิ สัญญาเบอร์นี่ ประกอบด้วยสนธิสัญญาทางพระราช ไมตรีรวม ๑๔ ข้อ และมีสนธิสัญญาทางการพาณิชย์ แยกอีกฉบับหนึ่งรวม ๖ ข้อ สนธิสัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ถึง ๔ ภาษา คือ ไทย อังกฤษ โปรตุเกส และมลายู ทั้งนี้ เพราะในขณะนั้นไม่มีภาษาใดที่จะเข้าใจได้ดีด้วย กันทั้งสองฝ่าย ใจความสำคัญในสนธิสัญญาคือ ไทย และอังกฤษจะเป็นไมตรีและไม่คิดร้ายต่อกัน จะไม่ แย่งชิงเอาบ้านเมืองหรือดินแดนซึ่งกันและกัน ถ้ามี คดีเกิดขึ้นภายในอาณาเขตไทยก็ให้ตัดสินตาม

ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย คนฝ่ายหนึ่งที ไปอยู่ในอาณาเขตของอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องปฏิบัติตาม กฎหมายของอาณาเขตนั้นทุกประการ

ในการเจรจาทางการค้า นับว่าเบอร์นี่ประสบ ผลสำเร็จตามที่ต้องการ พ่อค้าอังกฤษสามารถเข้ามา ค้าขายในประเทศไทยได้โดยเสรี และเสียภาษี ในอัตราที่แน่นอนคือ เก็บภาษีปากอ่าวเรือวาละ ๑,๗๐๐ บาท สำหรับเรือที่บรรทุกสินค้าเข้ามาขาย และวาละ ๑,๕๐๐ บาท สำหรับเรือที่มีได้บรรทุก สินค้ามาขาย นอกจากจะกำหนดอัตราภาษีปากเรือ ในระบบการค้าเสรีแล้ว สนธิสัญญาเบอร์นี่ยังกำหนด ระเบียบวิธีการค้าเรือของพ่อค้าอังกฤษและคนใน บังคับจะต้องปฏิบัติเมื่อเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ การ ชำระหนี้สิน การพิจารณาความผิดตามประมวล กฎหมายไทย การส่งผู้ร้ายข้ามแดน การให้ความ ช่วยเหลือกรณีเรืออัปปาง การผูกขาดการค้าข้าวของ รัฐบาลไทย ตลอดจนการห้ามนำฝิ่นและอาวุธปืนเข้า มาขายในประเทศไทย รายละเอียดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ในการตกลงทำสนธิสัญญาทางการค้ากับ ประเทศตะวันตกเป็นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ รัฐบาลไทยยอมผ่อนผันผลประโยชน์ทางการค้าให้แก่ พ่อค้าอังกฤษ “บางส่วน” เท่านั้น

อเมริกันเข้ามาค้าขายในเมืองไทย ในระยะแรกเป็นการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้า กล่าวคือพ่อค้าอเมริกันจะนำเอาอาวุธปืนเข้ามาขายให้รัฐบาลไทยแล้วแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทข้าวและน้ำตาล ตลอดจนสินค้าอื่น ๆ ที่ต้องการ เพื่อนำไปจำหน่ายยังเมืองท่าต่าง ๆ ถึงแม้ว่าการค้าระหว่างประเทศทั้งสองจะไม่ขยายตัวกว้างขวางและเป็นการค้าขนาดเล็ก แต่การค้าก็เป็นสาเหตุสำคัญข้อหนึ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา

ซึ่งได้มีการลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เมื่อ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๗๕ นับเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกที่สหรัฐอเมริกาทำกับประเทศตะวันออก ซึ่งเป็นข้อตกลงทางการเมืองและการค้าอยู่ในฉบับเดียวกัน ส่วนใหญ่มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกับสนธิสัญญาเบอร์นี เช่น การกำหนดอัตราภาษี ห้ามนำฝิ่นเข้ามาประเทศไทย ห้ามบรรทุก้าวสารเป็นสินค้าออกนอกประเทศ ผูกขาดการขายอาวุธยุทโธปกรณ์ให้เฉพาะแก่รัฐบาลไทย พ่อค้าอเมริกันจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและธรรมเนียมไทย

ตลอดระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินนโยบายกับประเทศตะวันตกอย่างระมัดระวังรอบคอบ ด้วยทรงตระหนักถึงอิทธิพลทางการค้า และการเมืองของชาติตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษที่กำลังแผ่ขยายมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลไทยได้ยินยอมประนีประนอมทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตกเป็นครั้งแรกถึงสองชาติ เมื่อพิจารณาเห็นว่าเป็นการตกลงบนพื้นฐานตามความเสมอภาค

ในตอนปลายรัชกาล การดำเนินนโยบายมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงการคบค้าอย่างใกล้ชิดหรือทำสนธิสัญญาใด ๆ ที่จะผูกมัดตนเองมากเกินไปกว่าเดิม ความรู้สึกหวาดระแวง และไม่ไว้วางใจชาวตะวันตกได้ทวียิ่งขึ้น โดยเฉพาะกับการที่จะเข้ามาเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาในที่สุดท้ายแห่งรัชกาล ซึ่งทางรัฐบาลไทยก็ได้ปฏิเสธ แต่ยืนยันยืนยันในการที่จะดำรงสัมพันธ์ไมตรีอันดีไว้

ด้านการศาสนา

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนใหญ่มุ่งไปในทางจัดการ

การทำสนธิสัญญาเบอร์นีระหว่างไทยกับอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๖๙ ในช่วงเวลาเพียงสองปีหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ กล่าวได้ว่าเป็นก้าวสำคัญของการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อชาติตะวันตก บุคคลสำคัญฝ่ายไทยที่มีบทบาทในการต้อนรับและเจรจากับคณะทูตอังกฤษคือ เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) มีหน้าที่กราบทูลถวายรายงานเรื่องการทำสนธิสัญญาทางไมตรีให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ

การเปิดสัมพันธไมตรีกับสหรัฐอเมริกา

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เริ่มต้นจากการค้า ซึ่งเป็นผลเกี่ยวโยงกับนโยบายขยายตัวทางการค้าของสหรัฐอเมริกากับประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะการค้าในเมืองจีน พ่อค้าอเมริกาได้เข้าไปซื้อสินค้าประเภทเครื่องเทศ ในเกาะสุมาตรา ก่อนต่อมาจึงขยายไปยังเกาะชวา และหมู่เกาะฟิลิปปินส์ และเมื่อได้เรียนรู้รู้ทางการค้าในเมืองไทยจากบรรดาพ่อค้าชาติอื่น ๆ ที่ฮ้างกงและสิงคโปร์ จึงสนใจที่จะเข้ามาติดต่อค้าขายกับไทย

เนื่องจากรัฐบาลไทยในขณะนั้นต้องการซื้ออาวุธปืนจากพ่อค้าชาวตะวันตก จึงเต็มใจให้พ่อค้า

บ้านเมืองก่อสร้างปฏิสังขรณ์ทั้งพระราชวังและพระอารามต่าง ๆ เพราะสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนาไว้เริ่มหมดอายุชำรุดทรุดโทรม ได้มีการปฏิสังขรณ์มากกว่ารัชกาลใด ๆ รวมถึง ๕๓ วัดที่สำคัญคือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิตรุณราชวราราม ฯลฯ และวัดที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดมี ๑๙ วัด เช่น วัดเฉลิมพระเกียรติ ที่จังหวัดนนทบุรี วัดเทพธิดาราม วัดราชนันทดาราม และโลหะปราสาท เป็นต้น

พระองค์เป็นองค์พุทธศาสนูปถัมภกที่เคร่งครัดมาก ทรงเอาพระทัยใส่ในการบูรณะและสร้างพระอารามต่าง ๆ เป็นอย่างมาก แม้พระประชวรหนัก ก็ยังได้ทรงพระราชปรารภว่า “ทุกวันนี้คิดสละห่วงใหญ่ได้หมด อาลัยอยู่แต่วัด สร้างไว้ใหญ่โตหลายวัด ที่ยังค้างก็มีอยู่ ถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยทำนุบำรุง เงินในพระคลังเหลืออยู่สิ้นสิ้นชั่ง ขอสักหนึ่งหมื่นเถิด ถ้าผู้ใดเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ให้ช่วยบอกแก่เขาขอเงินรายนี้ ให้ช่วยทำนุบำรุงวัดที่ชำรุดทรุดโทรม และวัดที่ยังอยู่นั้นเสียให้แล้วด้วย”

พระปริยัติธรรม

พระราชกิจอีกสถานะหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใฝ่พระราชหฤทัยยิ่งไม่แพ้สร้างพระอาราม ได้แก่ การที่ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม เพราะเมื่อสมัยอยุธยาพระคัมภีร์ถูกเพลิงเผาสูญหายเป็นจำนวนมาก และเมื่อครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดให้สังคายนา

พระไตรปิฎกเป็นการใหญ่แล้ว มาในสมัยพระองค์ทรงสร้างพระปริยัติธรรมฉบับเอกจบ ๑ ฉบับโทจบ ๑ กรอบเทพชุมนุมจบ ๑ กรอบลายก้ามปูจบ ๑ รวม ๔ จบ โปรดให้พระเถระผู้เชี่ยวชาญสอนหนังสือแต่พระภิกษุสามเณร ด้วยพระบรมราชูปถัมภ์นี้ พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร จึงรู้พระไตรปิฎกขึ้นมากกว่าแต่ก่อน ดังสรรเสริญพระเกียรติคุณว่า

“เพราะพระราชกุศลเป็นต้นนำ พระสังฆธรรม
จึงฟุ้ง อยู่รุ่งเรือง”

พระเศวตภูฏาการวิหารยอด เป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลนี้ในรูปแบบไทยประเพณี มีลักษณะเด่นที่ควรพิจารณาคือ เครื่องยอดเป็นทรงมงกุฎที่ตั้งงามทั้งรูปทรงและสัดส่วน อีกทั้งการประดับด้วยเครื่องกระเบื้องถ้วย ด้วยฝีมือประณีตหลังคาทรงจั่วปีกนก ๒ ตับ มุขลด ๒ ชั้น ไม่มีไชราหน้าจั่ว หน้าบันก่ออิฐถือปูนประดับเครื่องกระเบื้องถ้วย คูหาหน้าบันปั้นปูนเป็นช่อฟ้าและหางหงส์ นาคสะดุ้ง แต่เปลี่ยนรูปทรงของช่อฟ้าและหางหงส์เป็นหัวนาค ซึ่งดูเป็น ๓ มิติมากกว่าทำด้วยไม้

ด้านนอกของอาคาร ซึ่งปรากฏในโบสถ์วิหารทั่ว ๆ ไปมักจะเป็นเสกสีเหลี่ยมขนาดใหญ่รับชายคา แต่ที่พระวิหารนี้เป็นผนังก่ออิฐถือปูน เจาะช่องเปิดเป็นรูปโค้งแหลม ประดับด้วยเครื่องกระเบื้องถ้วยเป็นลายดอกไม้ (ส่วนยอดโค้งแหลมมีตรา จปร ภายใต้พระจุลมงกุฎนั้นเป็นการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ ๕) นอกจากนั้น ตอนมุขของผนังส่วนย่อมุมไม้สิบสองและเสาอิงรอบอาคารก็ประดับด้วยเครื่องกระเบื้องถ้วยเช่นกัน และยังเน้นส่วนฐานทำเป็นรูปกาบพรหมศรและทำหัวเสาเป็นรูปบัววงกลเช่นเดียวกับอาคารแบบ

ไทยประเพณีซุ้มประตูหน้าต่าง เป็นซุ้มยอดมงกุฎ เช่นเดียวกับเครื่องยอดหลังคา หน้าต่างส่วนที่ตรงกับบันไดทางขึ้นก็เน้นด้วยการประดับผ้าทิพย์ บานประตูด้านนอกประดับด้วยบานประดับมุขของเดิม ฝีมือช่างสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นบานประตูที่งดงามมาก ส่วนบานประตูด้านในเขียนรูปทวารบาลแบบจีน แต่แต่งตัวแบบไทย ยืนถือง้าวบนหลังสิงห์ ซึ่งเป็นรูปทวารบาลที่นิยมเขียนกันมากในรัชกาลนี้ ส่วนบานหน้าต่างในเขียนรูปเครื่องบูชาแบบจีน แต่ผนังยังเขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ดอกใน เช่นอาคารที่สำคัญแบบไทยประเพณี

พระเศวตภูฎาคารวิหารยอดเป็นอาคารที่มีความงดงามยอดเยี่ยมอีกหลังหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ทั้งในรูปทรง สัดส่วน และความประณีตบรรจงในการประดับเครื่องกระเบื้องถ้วย ณ ที่ต่าง ๆ ด้วยขนาดและสีสันทันที่แต่งแต้มบนยอดมงกุฎก็ดี ซ่อฟ้าหน้าบันก็ดี ซุ้มประตูหน้าต่างก็ดี ตลอดจนผนังกระเบื้อง ซ่อโค้งที่ผนังภายนอก ผนังส่วนย่อมุมไม้สิบสอง อีกทั้งการตกแต่งผนังภายใน บานประตูหน้าต่าง ล้วนแต่แสดงถึงอัจฉริยภาพของช่างในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทั้งสิ้น

พระมณฑป

สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ คงจะชำรุดทรุดโทรมตามอายุของอาคาร จึงได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นการใหญ่เช่นเดียวกับพระอุโบสถ การเปลี่ยนแปลงจะเห็นได้ชัดคือ การประดับผนังภายนอกด้วยดินเผาทรงพุ่มข้าวบิณฑ์เทพนมบนพื้นกระຈกสีเขียว ฐานพระมณฑปตั้งรูปครุฑพนมและอสุรพนม ฐานปัทม์ตั้ง

รูปเทพนมทรงเครื่อง เสาหินทำเป็นฐานปัทม์ทรงเครื่องประดับกระຈกแบบเดียวกับพระอุโบสถ

พระอักษฎามหาเจดีย์

หรือพระปราสาท ๘ องค์ หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๓ เพราะรูปทรงของพระปราสาทนั้นมีลักษณะพอมเพริยว เช่นเดียวกับพระปราสาทที่สร้างขึ้นก่อนในรัชกาลเดียวกัน เช่น ปราสาททิศ วัดอรุณราชวราราม ปราสาท ๔ องค์ที่มุมพระระเบียงชั้นในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นต้น นอกจากนี้ พระปราสาททั้ง ๘ องค์นี้ ยังประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่าง ๆ เช่นเดียวกับพระปราสาทในวัดดังกล่าวแล้วข้างต้นอีกด้วย

ด้านการทหาร

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้มีการปรับปรุงการทหารให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในด้านการจัดหน่วยยังคงดำเนินตามแบบแผนที่มีมาในสมัยอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย เป็นต้นว่าโปรดให้จัดหน่วยทหารราบและทหารปืนใหญ่ขึ้นเป็นหน่วยประจำการ ดังปรากฏในตำนานกรมทหารราบที่ ๕ ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เก็บหมู่รามัญเมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองปทุมธานี มาฝึกหัดเป็นทหารซีปอยเป็นหน่วยทหารรักษาพระองค์ และเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ได้ทรงจัดหมู่ญวนมาฝึกหัดเป็นทหารปืนใหญ่และให้แต่งกายแบบทหารซีปอย (คนไทยส่วนใหญ่เรียกว่าทหารซีปาย)

พ.ศ. ๒๓๗๕ โปรดให้สร้างป้อมปราการเมืองกาญจนบุรี เพื่อรับศึกพม่าทางด้านตะวันตก

เจ้าฟ้าฯ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์นั้น ทรงชำนาญในวิชาการทหารปืนใหญ่อย่างหาผู้ใดเทียบได้ยาก เพราะทรงสนทนาคัดในภาษาอังกฤษ จึงทรงใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิชาวิศวกรรมการทหารเรือ และการปืนใหญ่อย่างแตกฉาน จนกระทั่งทรงแปลและแต่งตำราปืนใหญ่โบราณและตำราปืนใหญ่ไทยไว้เล่มหนึ่ง และทรงรับพระภารกิจเกี่ยวกับการปืนใหญ่ของกองทัพไทยมาตลอดรัชกาล ในเรื่องนี้ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ไว้ในตำแหน่งวังหน้าว่า

“...เมื่อในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบังคับบัญชาทหารปืนใหญ่ จึงทรงศึกษาวิชาการทหารปืนใหญ่อย่างยุโรป แล้วเอาเป็นธุระฝึกหัดจัดทหารตลอดมา และอีกประการหนึ่ง โปรดวิชาต่อเรือกำปั่นรบ ได้ทรงศึกษาตำราเครื่องจักรกลกับมิชชันนารีจนทรงสร้างเครื่องเรือกลไฟขึ้นได้ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก จึงเป็นเหตุให้โปรดทั้งวิชาการทหารบกทหารเรือ”

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักว่าศัตรูของไทยในสมัยต่อไปจะไม่ใช้พม่า ซึ่งมีระบบทหารเช่นเดียวกับไทยอีกแล้ว ภัยอันตรายของไทยต่อไปจะเป็นชาติตะวันตกซึ่งมีระบบการ

ทหารที่มีประสิทธิภาพกว่าทางตะวันออกมาก ด้วยเหตุนี้เอง พระองค์จึงได้ทรงดำเนินการป้องกันประเทศในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. สร้างป้อมปราการรักษาพระนคร

พ.ศ. ๒๓๗๑ โปรดให้สร้างป้อมปึกกา, ป้อมตรีเพชร, ป้อมวิเชียรโชฎก ที่ปากน้ำท่าจีน เมืองสมุทรปราการ

พ.ศ. ๒๓๗๔ โปรดให้สร้างป้อมพิฆาตข้าศึก ที่ปากน้ำแม่กลอง เมืองสมุทรสงคราม

พ.ศ. ๒๓๗๗ โปรดให้สร้างป้อมคงกระพัน, ป้อมที่ปากน้ำบางปะกง เมืองฉะเชิงเทรา ไม่ปรากฏชื่อ

พ.ศ. ๒๓๙๒ โปรดให้สร้างป้อมเสื่อช้อนเล็บ ที่ ต.บางจะเกร็ง

๒. สร้างเมืองหน้าด่าน

พ.ศ. ๒๓๗๔ โปรดให้สร้างป้อมปราการเมืองกาญจนบุรี เพื่อรับศึกพม่าทางด้านตะวันตก

พ.ศ. ๒๓๗๙ โปรดให้สร้างป้อมที่ปากทะเลสาบ ต.บ่อทราย เมืองสงขลา

๓. การสร้างเรือรบ

โปรดให้นำเรือสินค้ามาดัดแปลงเป็นเรือรบเอาไว้ประจำการ

พ.ศ. ๒๓๗๙ โปรดให้สร้างป้อมที่ปากทะเลสาบ
ต.บ่อทราย เมืองสงขลา

การสงครามกับพม่าก็มีน้อยลง แต่ก็ได้มีการยกทัพไปขับไล่กองทัพเจ้าอนุวงศ์ของลาว กาลในครั้งนี้ได้ปรากฏวีรกรรมของไทย คือ ท่านผู้หญิงโมต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งคุณหญิงโมเป็น “ท้าวสุรนารี”

ตำนานการต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปกครองประเทศ รักษาราชอาณาจักรมาโดยตลอดตลอดดภัย สร้างความเจริญรุ่งเรืองเป็นอนเนกประการ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ผู้ทรงพระนิพนธ์เรื่อง “สามกรุง” สรุปเหตุการณ์ในรัชสมัยนี้ว่า

“สมเด็จพระนั่งเกล้า
ครองราชย์ปราศสิ่งเศร้า
จวบสิ้นภาระ
พระเอยฯ
ภายในไทยสงบถ้วน
ทรงประศาสน์ราชกิจล้วน
เหมาะแท้แก่สมัย
ท่านนาฯ
หลายสิ่งทรงสฤษดิ์ไว้
เครื่องระลึกถึงไต่

ที่สร้างอนุสรณ์ฯ”

ปี พ.ศ. ๒๓๗๑ มีมิชชันนารีจากประเทศเนเธอร์แลนด์ และจากประเทศอังกฤษ เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนามากมาย ต่อมาปี ๒๓๗๔ มีมิชชันนารีจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาอีก ถือได้ว่าประเทศไทยขณะนั้นมีคณะมิชชันนารีเข้ามาหลายคน จึงทำให้ไทยได้รับประโยชน์หลายด้าน

ประโยชน์สำคัญที่ไทยรับจากมิชชันนารีอเมริกันคือ งานริเริ่มการศึกษาแบบใหม่ การพิมพ์กิจการหนังสือพิมพ์ การแพทย์ การสาธารณสุข การศึกษาภาษาอังกฤษและวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวไปสู่การเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าประเทศเป็นตะวันตกในสมัยต่อมา นอกจากนี้การสอนศาสนาอันเป็นวัตถุประสงค์หลักแล้วมิชชันนารีอเมริกันยังช่วยเหลือทางการแพทย์ รักษาโรครวมทั้งจำหน่ายยาแจกยาต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ชาวไทยจึงพากันเรียกพวกมิชชันนารีทั้งที่เป็นแพทย์และมิใช่แพทย์ว่า “หมอ” เป็นส่วนใหญ่

มิชชันนารีอเมริกาที่ทำงานเป็นคุณประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยหลายด้านด้วยกัน คือ นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) ซึ่งเข้ามาเมืองไทยใน พ.ศ. ๒๓๗๘ หมอบรัดเลย์เป็นนายแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ ได้นำวิชาการ

แพทย์แบบตะวันตกมาเผยแพร่เป็นคนแรกในเมืองไทย เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การเริ่มต้นเพาะพันธุ์หนองฝีขึ้นใช้ในประเทศไทย และวิธีผ่าตัดแผนปัจจุบัน นอกจากนี้ หมอบรัดเลย์ยังเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ช่วยให้การพิมพ์หนังสือเผยแพร่ ส่งเสริมการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น

หมอบรัดเลย์ได้ชื่อว่าเป็น “บิดาแห่งการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ของเมืองไทย” ได้ริเริ่มออกหนังสือพิมพ์แถลงข่าวรายปักษ์เป็นภาษาไทย ชื่อหนังสือจดหมายเหตุ (The Bangkok Recorder) มีเรื่องสารคดี ข่าวการเมือง ข่าวราชการ ข่าวการค้า ข่าวเบ็ดเตล็ด ฉบับแรก ออกเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๗ ซึ่งตรงกับวันชาติของสหรัฐอเมริกา ต่อมาหมอบรัดเลย์ (Dr. Chandler) จึงออกหนังสือรายปีเป็นภาษาอังกฤษชื่อ บางกอก คาเลนดาร์ (The Bangkok Calendar) ซึ่งหมอบรัดเลย์เข้าดำเนินกิจการแทนในภายหลัง หนังสือพิมพ์ที่เริ่มดำเนินงานโดยมิชชันนารีอเมริกันได้เป็นตัวอย่งการทำหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยในสมัยต่อมา

ในบรรดามิชชันนารีทั้งหลาย หมอบรัดเลย์เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่ได้นำแนวความคิดใหม่ ๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่อย่างจริงจัง ทั้งโดยการแสดงความคิดเห็นทางหนังสือพิมพ์ และโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชนชั้นสูงของไทยที่มีหัวก้าวหน้าทันสมัย หมอบรัดเลย์ได้อุทิศตนเผยแพร่คริสต์ศาสนา ควบคู่กับการบุกเบิกทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ในเมืองไทย ด้านการแพทย์และการพิมพ์

หมอบรัดเลย์ใช้ชีวิตในเมืองไทยถึง ๓ รัชกาล เมื่อหมอบรัดเลย์ถึงแก่กรรมในวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเงินช่วยเหลือในงานศพ และสร้างรั้วเหล็กล้อมที่ฝังศพหมอบรัดเลย์ เพราะทรงระลึกถึงคุณความดีที่หมอบรัดเลย์ทำไว้ในเมืองไทย

นอกจากนี้ การขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกไปยังภูมิภาคเอเชียและแอฟริกายังได้รับแรงจูงใจจากความต้องการที่จะเผยแพร่คริสต์ศาสนาและความสำนึกในด้านมนุษยธรรมความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของชาติตะวันตก ทำให้ชาวตะวันตกเชื่อมั่นในวิถีทางที่ถูกต้อง และถือว่าเป็น “ภาระของชนผิวขาว” ที่ต้องเข้าไปปกครองชนชาติที่ยังล้าหลัง หรือเข้าไปเผยแพร่ศาสนาและอารยธรรมของ

ตนควบคู่กันไป

นับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จุดประสงค์ในการติดต่อคบค้ากันระหว่างชาติตะวันตกและดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ขยายตัวจากการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและเผยแพร่คริสต์ศาสนา มาเป็นการขยายอิทธิพลทางการเมืองพร้อมกันไปด้วย เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลของชาติตะวันตกพร้อมที่จะใช้กำลังสนับสนุนเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้าและปกป้องสิทธิชนชาติของตน รวมทั้งส่งเสริมการค้าเน้นนโยบายขยายอิทธิพลทางการเมืองของบริษัทการค้าขาย เมื่อรูปแบบของการคบค้ากันเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้การเผชิญหน้ากันจึงเป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้อยู่ภายใต้กลุ่มชนชั้นผู้ปกครองจำนวนน้อย ซึ่งยังคงต้องการรักษาสถานภาพเดิมไว้เท่าที่จะทำได้ นับเป็นโชคดียิ่งของเมืองไทยที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและกลุ่มชนชั้นนำได้ศึกษาสถานการณ์ระหว่างประเทศ จึงพยายามปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินนโยบายกับประเทศตะวันตกให้เหมาะสมอย่างระมัดระวังรอบคอบตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในขอบเขตที่จะพึงกระทำได้

พระเกียรติคุณ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว “อมตวาจา”

ในรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นักประวัติศาสตร์ในทางวิชาการปัจจุบันต่างเห็นพ้องกันเป็นจุดเริ่มต้นของหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างเก่ากับใหม่ เพราะเป็นเวลาที่ชาติตะวันตกเริ่มจะแผ่อิทธิพลเข้ามาในสยามประเทศ ทรงมีพระราชทัศนะที่ให้ระมัดระวังชาติตะวันตกไว้ให้ดี แม้ใน

วาระที่สุดก่อนสวรรคตไม่นานนัก ก็รับสั่งเตือนสติลูกหลานไทยว่า “การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้วจะมีอยู่ที่แต่ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควร จะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้มันถือ เลื่อมใสไปทีเดียว”

พระราชดำรินี้ถือเป็น “อมตวาจา” ที่ทรง ประทานด้วยรอบรู้การณ์ล่วงหน้า ชาวไทยโปรดจดจำ ไว้ชั่วลูกชั่วหลาน

“เงินถุงแดง”

ตลอดพระชนม์ชีพของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระองค์อย่างสมถะ ยังไม่โปรดการบันเทิง โขน ละคร ฟ้อนรำ ทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์อย่างมธยัสถ์ เงินซึ่งทรงได้กำไรจากการค้าสำเภาตั้งแต่อ่อนเสวยราชย์และเสวยราชย์แล้ว อันเป็นเงินส่วนพระองค์ ก็โปรดให้บรรจุไว้ในถุงแดง เก็บไว้ในพระคลังข้างที่ เล่าสืบกันมาว่า มีพระราชดำรัสว่า เก็บไว้ให้ลูกหลานใช้ไถ่แผ่นดิน และพระราชดำรัสนี้ก็ทรงพยากรณ์ราวกับทรงเห็นเหตุการณ์ข้างหน้า เพราะเงินนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ใช้เป็นค่าปรับให้ แก่รัฐบาลฝรั่งเศส ในกรณี ร.ศ. ๑๑๒ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางการเมือง

“พระบิดาผู้ให้กำเนิดสถิติอุทกวิทยาแก่ประเทศไทย”

ตามหลักฐานที่ปรากฏและรวบรวมได้จากประวัติศาสตร์ พบว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ของพระบรมราชจักรีวงศ์ เป็นองค์แรกที่ทรงใช้สถิติทางอุทกวิทยา คือ ระดับ

น้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นข้อมูลในการพยากรณ์สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยมีปัญหาให้ตั้งเสาระดับน้ำเป็น “เสาหิน” เพื่อวัดระดับน้ำสูงสุดของแต่ละปี ซึ่งจะอยู่ประมาณเดือน ๑๒ ของไทย หรือเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน จากค่าระดับน้ำสูงสุดนี้เอง สามารถพยากรณ์ได้ว่า การทำนาของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ทำอยู่บริเวณทุ่งราบภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางระดับน้ำสูงสุดของแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเริ่มมีสถิติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๗๔ (ค.ศ. ๑๘๓๑) เป็นต้นมา เหตุที่พระองค์ท่านอยากทราบระดับน้ำสูงสุดของแต่ละปีเพื่อนำมาเตรียมรับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจล่วงหน้า เพราะถูกเก็บเกี่ยวจะทำเมื่อน้ำลดประมาณเดือนธันวาคม-มกราคม อาจกล่าวได้ว่า นอกจากเป็นการเริ่มงานอุทกวิทยาของประเทศไทยแล้ว ยังเป็นการเริ่มต้นวิชาเศรษฐศาสตร์ของประเทศไทยด้วย เสาระดับน้ำที่ทรงพระราชทานตั้งขึ้นนี้ยังคงมีสถิติต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยกรมชลประทานเป็นผู้เก็บสถิติและใช้ประโยชน์ ในปัจจุบันยังใช้ในการพยากรณ์น้ำสูงสุดของกรุงเทพมหานครได้อีกด้วย จึงสมควรยกย่องและเทิดพระเกียรติรัชกาลที่ ๓ ว่าเป็นบิดาผู้ให้กำเนิดสถิติอุทกวิทยาแก่ประเทศไทย เป็นมรดกอันล้ำค่า ซึ่งไม่สามารถจะหาสิ่งใดมาเทียบได้

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสดย
ราชสมบัติอยู่ได้ ๒๗ ปี ก็เริ่มทรงพระประชวร
เป็นที่น่าสังเกตว่าพระองค์ไม่เคยตั้งใครเป็นพระ
อัครมเหสี เนื่องจากมีพระราชประสงค์ที่จะไม่ให้มี
การสืบราชสมบัติทางสายของพระองค์ และตั้งพระ
ราชหฤทัยไว้ว่าเมื่อสิ้นรัชกาลของพระองค์ จะทรงคืน
ราชสมบัติให้แก่เจ้าฟ้ามงกุฎ ทั้งที่พระองค์ทรงมี
พระราชโอรสและพระราชธิดารวม ๕๑ พระองค์
เป็นพระเจ้าลูกยาเธอ ๒๒ พระองค์ พระเจ้าลูกเธอ
๒๙ พระองค์

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว มีพระโรคที่มีอาการทวีมากขึ้น ทรงพระราช
ดำริว่าถ้าสวรรคตในพระมหารมณเฑียร ท่านผู้มาเป็น
พระเจ้าแผ่นดินใหม่จะรังเกียจ จึงรับสั่งให้พระยาศรี
พิพัฒน์ ทำพระแท่นและพระวิสูตรมาตั้งและกั้นใน

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานองค์ข้างตะวันตก แล้วเสด็จ
ออกมาประทับและสวรรคตอยู่ที่พระแท่นทำใหม่นั้น
เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๔ ตรงกับวันพุธ
เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ เวลา ๘ นาฬิกาเศษ รวม
พระชนมพรรษาได้ ๖๔ พรรษา

นับแต่วันสวรรคตมาถึงบัดนี้ เป็นเวลาถึง
๑๕๙ ปีแล้วก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย
ที่เกิดขึ้นในเมืองไทยทำให้เราเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีวิจรรย์ญาณที่กว้างไกล
และถูกต้องเที่ยงตรงเพียงใด ตลอดพระชนม์ชีพ
ของพระองค์ได้พิสูจน์แล้วว่าทรงเป็นพระเจ้าอยู่หัว
เพื่อประโยชน์ของคนไทยสถานเดียว

ขอพระเกียรติคุณของพระองค์จงรุ่งเรืองสูง
สว่างอยู่ท่ามกลางหัวใจของคนไทยทุกดวงไปตราบนาน
แสนนาน ♦